

Україна і СВІТ

вступ до історії
та громадянської
освіти

Марина КАФТАН, Ірина КОСТЮК, Ксенія НОВІКОВА

УКРАЇНА І СВІТ: вступ до історії та громадянської освіти

Навчальні матеріали для пілотування
у 6 класах експериментальних закладів
загальної середньої освіти

Урок 9

Київ · Світич · 2022

§ 9. Хто вивчає минуле

Хто такі історики, чим вони займаються?

Після ознайомлення з матеріалами параграфа й виконання завдань ти зможеш:

- *наводити приклади роботи істориків та вказувати особливості їх діяльності;*
- *пояснювати, як професійні історики формують погляди людей на минуле;*
- *добирати й порівнювати інформацію з джерел та використовувати поняття теми;*
- *висловлювати власне ставлення до професії історика та її ролі в сучасному суспільстві.*

1. Історик як покликання та як професія

1. Пригадай, хто такий Геродот. Як понад дві тисячі років його називають люди, котрі цікавляться минулим?

Люди віддавна цікавилися минулим: переказували одне одному історії, складали легенди, щоби зберегти пам'ять про своїх предків і про важливі події. З появою писемності визначні на той час події почали записувати рік за роком. Що цікавило наших предків? Посухи та неврожаї, поява метеорів, сонячні й місячні затемнення, битви та мирні договори, зміни правителів та приїзд далеких купців. Так виникли перші літописи, які ми можемо вважати історичними книгами. Їхніх авторів називають літописцями чи навіть істориками.

Найвідомішим літописцем Київської Русі був монах Нестор, який жив у Києві в другій половині 11 — на початку 12 століття. Він уклав "Повість минулих літ", у якій розповів про походження та звичаї давньоруських племен й утворення держави на територіях вздовж Дніпра зі столицею в Києві.

Діяльність вчених-істориків дещо відрізняється від праці давніх літописців. Зазвичай історики не є свідками подій, які вони описують у своїх книжках, статтях. До того ж історики не просто описують минуле, а й досліджують його.

Історикам необхідно знати різні мови, зокрема давні. Ці вчені мають бути дуже уважними, терпляче шукати свідчення подій у писемних джерелах. Історики повинні вміти аналізувати збережені з минулих часів предмети: будівлі, монети, побутові речі, стародавні тканини тощо. Для них важливо розбиратися в історичній топоніміці, у давній моді.

Історики обов'язково повинні знати, що написали їхні колеги про певні події чи історичних осіб, що необхідно дослідити. Вони мають критично осмислювати різні свідчення, бути чесними та не приховувати знайдених відомостей.

Діяльність історика схожа на роботу детектива. Науковцеві, як і слідчому, потрібно збирати докази, але не щойно залишені на місці події, а стародавні, які були приховані під шаром землі чи лежать у сховищах документів.

Цікавий факт

- о Прочитай опис Шерлока Холмса з повісті Артура Конан Дойла. Які знання і вміння героя можуть знадобитися історикові?

“Деякі речі він вивчав так старанно і в окремих дивних галузях мав такі вичерпні знання, що я часом бував просто приголомшений... З геології [має знання] практичні, але обмежені. З першого погляду розрізняє ґрунти. Після прогулянок показує мені бризки бруду на штанях і за їхнім кольором та складом визначає, з якої вони частини Лондона. З хімії [має знання] глибокі. З анатомії — точні, але несистемні... Чудово грає на скрипці. Добре боксує, фехтує на шпагах та еспадронах. Має добрі практичні знання британських законів” (А. Конан Дойл “Етюд у багряних тонах”).

Подібно до того як детектив розкриває злочини, історик шукає правду про наше минуле. Учені спираються на свідчення тих, хто жив і творив раніше, а також на документи, старовинні речі тощо, які допомагають відтворити минувшину. Завдяки новим технологіям сучасні історики розшифровують загадкові тексти, заново досліджують давні

знахідки й роблять чимало відкриттів. У зв'язку з цим уявлення про події минулого та їх розуміння можуть змінюватися.

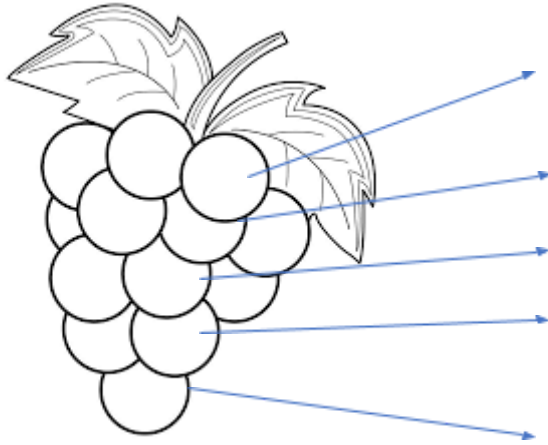

Історики не розуміли, як трималися зачіски жінок Давнього Риму. Американка Джанет Стівенс розгадала історичну загадку завдяки тому, що багато років працювала перукаркою і вивчала стародавні зображення зачісок. Джанет Стівенс довела, що то не були перуки, що зачіски фіксували не з допомогою клею чи шпильок. Це робили голкою з ниткою: складні деталі зачіски просто пришивали одна до одної.

- о Яка головна думка тексту? Що для тебе було несподіваним?

- о Поміркуй, представники яких професій могли б допомогти дізнатися: як побудували єгипетські піраміди, як шили взуття 800 років тому, як лікували зуби козаки.

2. Які якості потрібні людині, щоб стати істориком? Створи гроно якостей та інтересів, знань і вмінь, пов'язаних з роботою істориків.

2. Історики як люди свого часу

3. Прочитай **джерела 1-4** про відомих істориків минулого та сучасності. Що об'єднує усі ці описи? Чим вони відрізняються?

4. У чому полягає значущість діяльності цих людей (**джерела 1-4**)? Обери одного-двох вітчизняних істориків чи історикінь і підготуй розповідь про них у вигляді листа своїм одноліткам з інших країн.

Джерело 1

Самійло Васильович Величко (1670–1728) — канцелярист Війська Запорозького родом з Полтавщини. Він був козацького походження, навчався в Києво-Могилянській колегії.

Самійло Величко є автором **Літопису Самійла Величка** — найвизначнішого й найбільшого українського літопису, створеного в першій половині 18 ст. У цьому творі викладена історія української козацької держави. Літопис охоплює події від 1620 до 1700 або навіть до 1720 року.

Для написання твору автор використав українські, польські, німецькі документи. Під час роботи над літописом Самійло Величко звертався до народних переказів, інших козацьких літописів, до архівних документів українських гетьманів, листів та наказів. Сучасні історики підтверджують правдивість джерел, використаних у Літописі Самійла Величка.

Обкладинка Літопису Самійла Величка

Джерело 2

Джеймс Мейс (1952–2004) — один з найвідоміших американських дослідників історії України у 20 ст. Працював в Українському науковому інституті Гарвардського університету в США.

У 1985 р. очолив спеціальну історичну Комісію Конгресу США з вивчення Голоду в Україні. Він зібрав багато документів, усних свідчень та інших доказів того, що в 1932–1933 роках радянська влада свідомо й навмисно влаштувала в Україні Голодомор.

Джеймс Мейс став одним з ініціаторів запровадження Дня пам'яті жертв Голодоморів. Щороку в четверту суботу листопада ми вшановуємо пам'ять жертв Голодоморів, які були в Україні. Саме цей історик запропонував: "...давайте цього дня поставимо на підвіконня запалену свічку, щоб згадати мільйони розстріляних, померлих від голоду..."

*Титульні сторінки звіту про
Голод в Україні. Упорядник
Джеймс Мейс*

Джерело 3

Фернан Бродель (1902–1985) — один з найвідоміших французьких істориків 20 ст. На початку Другої світової війни він пішов захищати батьківщину, 1940 року потрапив у полон. До завершення війни у 1945 році він перебував у німецькому концтаборі.

Весь цей час Фернан Бродель працював на залишках шкільних зошитів. У нього не було жодних документів і книг, тому спирався лише на власну пам'ять, на ті знання, які він накопичив раніше, працюючи в архівах та бібліотеках багатьох країн. Результатом цієї роботи стали рукописи книги про історію середньовічного Середземномор'я.

Після війни Фернан Бродель повернувся до Франції, працював в університеті й завідував кафедрою сучасної цивілізації. Історик досліджував періоди в кілька століть. Його цікавили не лише військові та політичні сторони минулого, а й господарські та торговельні відносини в Європі й усьому світі.

Обкладинка книжки Фернана Броделя

Джерело 4

Наталя Яковенко — сучасна українська історикиня, професорка Національного університету "Києво-Могилянська академія", докторка історичних наук. Вона закінчила Львівський національний університет ім. Івана Франка, опанувавши не історію, а давні мови — латинську та грецьку. Ці знання знадобилися, коли Наталя Яковенко почала вивчати історію України 14–18 століть.

Вчена досліджує історію української шляхти, доводить, що українське суспільство складалося не лише з селян. Вона вивчає, як виникали історичні ідеї та уявлення, як минуле стає історією.

Наталя Яковенко є авторкою "Нарису історії України з найдавніших часів до кінця 18 століття". Також вона написала книгу "Вступ до історії" про виникнення історії як науки та про розвиток історичних ідей від давніх часів до сьогодні.

У 2006 р. історикиню було визнано однією зі ста найбільш впливових жінок України.

Обкладинка книжки Наталі Яковенко

Підсумкові запитання і завдання

1. Чим займаються професійні історики? Які якості характеру для цього необхідні?

2. Чому професія історика потрібна в суспільстві?

3. Наведи приклади присутності історії в сучасному світі.

Домашнє завдання

1. Уяви, що в твоєму місті чи селі хочуть назвати вулицю на честь котрогось із істориків. Чиє ім'я ти запропонуєш? Чому?
